

A Maastrichti Szerződés és az Európai Unió létrejötte

Elektronikus tananyag

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült
az Európai Unió támogatásával.

Projektazonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

2020

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A Maastrichti Szerződés és az Európai Unió létrejötte

Miről szól ez a tananyag?

Ez a tananyag az Európai Uniót (EU) létrehozó Maastrichti Szerződés előkészítéséről, aláírásáról és hatályba léptetéséről szól. Számba veszi, hogy az új szerződés milyen változásokat vezetett be az európai integrációs folyamatba, bemutatja az új intézmény legfontosabb jellemzőit. Kitér az 1995-ben bekövetkezett újabb bővítési hullámra is.

Tanulási tipp

A tananyag tartalmának elsajátítását megkönnyíti, ha kronológiát, illetve listát készít a fontosabb eseményekről és személyekről, valamint kigyűjti magának a legfontosabb fogalmak definícióját. Legalább nagy vonalakban nem árt ismerni a korszak nemzetközi kapcsolatainak történetét.

Az Egységes Európai Okmány minden bizonytalanság ellenére megteremtette az integráció folytatásának, az Európai Unió létrehozásának a lehetőségét. Az azonban nem volt egyértelmű, hogy milyen jellegű legyen az új együttműködés, s hogyan oszlanak meg a szerepek a közösségi intézmények között. Az új megállapodás előkészítésében a legaktívabb szerepet az 1980-as, 1990-es évek fordulóján a Bizottság játszotta. Arra a bonyolult problémára is választ kellett találni, hogy milyen legyen az Európai Közösség (EK) és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) viszonya. A legnagyobb nemzetközi figyelmet mindeközben a hidegháború befejeződése, a kelet-közép-európai államszocialista rendszerek összeomlása és az ottani rendszerváltozások keltették.

Mihail Gorbacsov (1931–)

A rendszerváltások folyamata akkor vette kezdetét, amikor 1985-ben Mihail Gorbacsov személyében új vezető került a Szovjetunió élére. Gorbacsov új irányt szabott a szovjet bel- és külpolitikának, együttműködésre törekedett az Egyesült Államokkal, odahaza pedig politikai reformokat indított el. Megindult a párbeszéd a szuperhatalmak között, a reformok áttérjedtek a közép-európai államokra is, s ezekben Magyarország és Lengyelország élen járt. A rendszerváltások legemlékezetesebb pillanata a világ és Európa hidegháborús megosztottságát szimbolizáló berlini fal leomlása volt (1989. november 9.). A demokratizálódás és a gazdasági átalakulás a térségben minden-

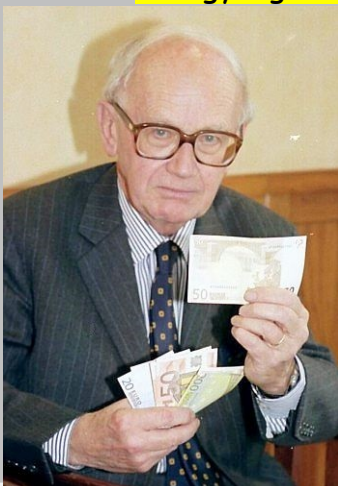
ült elkezdődött, de nem ugyanolyan módon és tempóban. Volt, ahol békés átalakulás zajlott le, másutt forradalom tört ki. Jugoszláviában pedig az állam szétesése véres háborúba torkollott. Ezek az események egyfelől komoly kihívások elé állították az EK-t, másfelől új távlatokat nyitottak az európai integráció jövőjét illetően.

Ikonikus kép: Mitterrand és Kohl kéz a kézben emlékezik az első világháború áldozataira Verdunben 1984-ben

1. A Maastrichti Szerződés előkészítése

Mivel az Egységes Okmány rendelkezett a belső piac megalakításáról, az ál-

Lámfalussy Sándor magyar származású bankár tagja volt a Delors-bizottságnak

lam- és kormányfők testülete, az [Európai Tanács](#) (ET) 1988 nyarán Hannoverben bizottságot állított fel a gazdasági és pénzügyi unió megteremtésének megtervezésére. Ennek vezetője az Európai Bizottság nagytekinélyű elnöke, [Jacques Delors](#) volt, aki határozott integrációpárti politikusként a következő évben bemutatta a tervzetét az ET számára (Delors és bizottsága tevékenységéről, sikereiről nézze meg ezt a [videót!](#)). A [Delors-bizottság](#) három szakaszból álló folyamatot képzelt el a pénzügyi unió megteremtésére, az első szakasz kezdetét 1990 közepére tűzte ki. Noha a tagállamok vegyesen fogadták a bizottsági elnök indítványát, összességében a támogatók kerekedtek felül, sőt az ET Madridban azt is elhatározta, hogy [kormányközi konferenciát](#) hív össze a pénzügyi egység létrehozásának módjáról.

E nagyjelentőségű döntések háttérében zajlottak a kelet-közép-európai rendszerváltások, megindult az NSZK és az NDK viharos gyorsaságú egyesülési folyamata. Ez utóbbi komoly aggodalmakat keltett egyes tagállamokban, amelyek attól tartottak, hogy az egységes Németország politikai és gazdasági súlyánál fogva megkérdőjelezhetetlen vezető szerepre fog szert tenni az EK-n belül. Jellemző, hogy az ET csak bizonyos feltételek teljesülése esetén támogatta a német egységet (a folyamat békésen menjen végbe, az új Németország ismerje el az európai határokat). Az NSZK kereszténydemokrata kancellárja, Helmut Kohl úgy próbálta eloszlatni a partnerei aggodalmát, hogy előremenekült, és 1990 tavaszán azt javasolta François Mitterrand francia köztársasági elnöknek, hogy tegyenek lépéseket ne csak a pénzügyi unió, hanem a politikai egység megteremtése érdekében is. A két vezető javasolta, hogy a pénzügyi uniót előkészítő kormányközi konferencia mellett egy politikai uniót előkészítő konferencia is ülésezzen, amely kiemelt figyelmet fordít a közös kül- és biztonságpolitikára, valamint a közösségi intézmények hatékonyságának növelésére. Ilyen körülmények között a német újraegyesítésnek nem lehetett akadálya, a szuperhatalmak bevonásával megtartott tárgyalások és megállapodás eredményeképpen a két német állam 1990. október 3-i egyesülésével létrejött az új, 82 milliós, egységes Németország. A főváros Berlin lett.

Karikatúra a német újraegyesítésről (alapblog.hu)

Az ET maastrichti ülése 1991 decemberében

netáris unió megteremtésének harmadik szakasza 1997-ben fog kezdődni, de

abba csak azok a tagállamok léphetnek be, amelyek bizonyos szigorú gazdasági feltételeknek megfelelnek. A politikai unión dolgozó konferencia pedig **hármasszerkezetű Európai Unióra** tett javaslatot, amelyben az addigi együttműködések (EK) mellett a közös kül- és biztonságpolitika, valamint meghatározott területeken a jogi és büntetőügyi együttműködés jelenti majd a további pilléreket. **Két dokumentumot** készítettek tehát, amelyeket **az ET 1991 decemberében a hollandiai Maastrichtban hagyott jóvá**. Kohl ekkor nyilatkozta azt, hogy Maastricht „a Rubicon átlépése, nincs visszaút”. Az EK valóban készen állt története egyik legnagyobb előrelépésére.

Thatcher és Major brit miniszterelnökök ellenezték a föderáció kifejezés használatát az új szerződésben

Fotók forrása: <https://www.politico.eu/article/helmut-kohl-provincial-warhorse/>; Wikipedia; <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7095143/Sir-John-Major-convinced-Thatcher-not-compensation-tainted-blood.html>

Jelen szerződéssel a Magas Szerződő Felek egymás között Európai Uniót hoznak létre.

Jelen szerződés új szakaszt jelöl Európa népei között az egyre szorosabb unió kialakításának folyamatában, amelyben a döntések az állampolgárokhoz a lehető legközelebbi szinten történnek.

Az Uniónak az Európai Közösségeken kell alapulnia, kiegészítve a jelen szerződés által létrehozott politikákkal és együttműködési formákkal. Feladata, hogy következetességet és szolidaritást felmutató módon szervezze a tagállamok és népei közötti kapcsolatokat.

Részlet a Maastrichti Szerződésből, 1992. 02. 07.

Feladat 1: Nézzen utána, hogy milyen szerepet játszott Magyarország a német újraegyesülésben! Hogyan módosultak az EK-n belüli erőviszonyok az egységes Németország létrejötte után?

2. A Maastrichti Szerződés

Az 1991. decemberi véglegesítés után a **szerződés („Szerződés az Európai Unióról”) aláírására 1992. február 7-én került sor** ugyancsak **Maastrichtban**. A dokumentum megítélése akkor is, azóta is vitatott, mivel sem az uniópárti politikusokat, sem az ellenzőket nem elégítette ki igazán.

A szöveg létrehozta az Európai Uniót, amely három pilléren nyugszik:

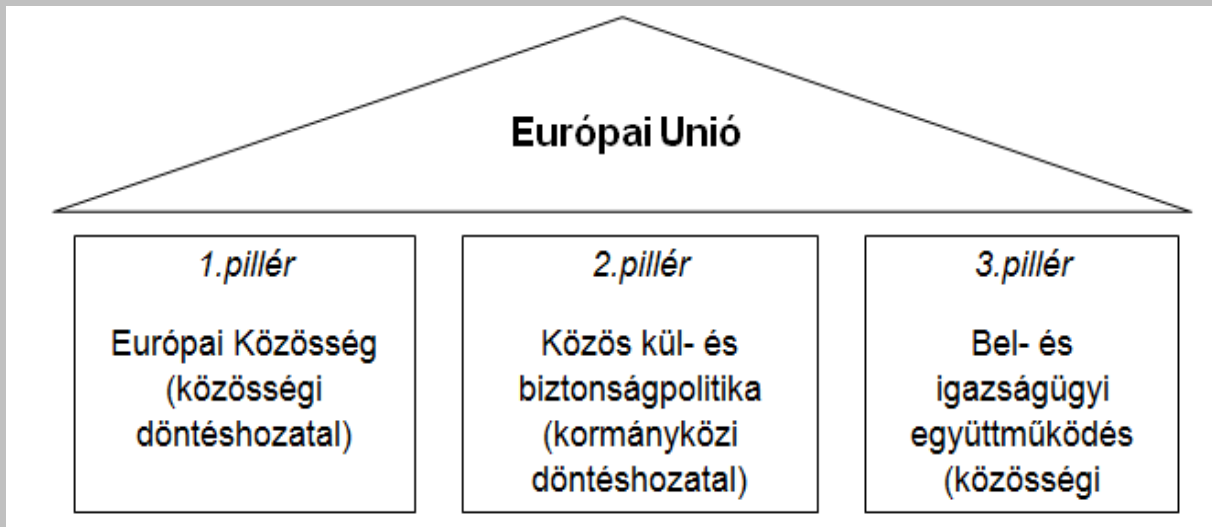
1. az addigi együttműködések magában foglaló Európai Közösségek (**Montánunió, EGK, Euratom**);
2. közös kül- és biztonságpolitika;
3. bel- és igazságügyi együttműködés.

Az első pillérben bevezették az **uniós polgárság** intézményét, amely számos joggal ruházta fel a viselőjét (lakóhely szerinti részvétel az európai parlamenti választásokon, szabad mozgás, letelepedési jog stb.). Bővítették az intézmények átláthatóságát és az EP jogkörét, továbbá **létrehozták a Régiók Bizottságát** a közösségi regionális politika kidolgozására. Bevezették a **szubszidiaritás elvét**, amelynek értelmében a döntéseket a lehető legalacsonyabb szinten, a polgárokhoz legközelebb kell meghozni, közösségi szinten csak akkor, ha az így hatékonyabb döntést tesz lehetővé.

A Régiók Bizottságának logója

Rögzítették, hogy a **pénzügyi unió 1999. január 1-jén** megvalósul, de csak azok vehetnek benne részt, akik teljesítik a rendkívül szigorú gazdasági feltételeket, a **maastrichti kritériumokat**. Létre kell hozni az új közös valutát először számlapénzként, majd 2002. január 1-jén fizikai pénzként, s az azt szabályozó Európai Központi Bankot 1998 végéig.

Az EU három pillére (regi.tankonyvtar.hu)

A **második pillér** célkitűzése az EU közös érdekeinek, értékeinek és függetlenségének megőrzése, a béke és a biztonság erősítése. Politikai Bizottságot hoztak létre annak meghatározására, hogy melyek azok a nemzetközi kérdések, amelyekben közös politika kialakítása szükséges. A **Nyugat-európai Uniót** (NYEU) **integrálták az EU-ba**, feladatául a közös biztonságpolitikai lépések kidolgozását szabták a **NATO**-val való szoros együttműködésben.

A harmadik pillér a TREVI csoport előzményei után főleg bűnüldözési, rendőrségi, vámügyi területen irányzott elő szoros kooperációt, amit az egységes belső piac létrehozása és a schengeni egyezmény elfogadása tett szükségessé. Az aláírók tisztában voltak a kompromisszumok nyomán született Maastrichti Szerződés hiányosságaival, ezért leszögezték, hogy 1996-ban kormányközi konferencia keretében vizsgálják felül az EU addigi működését, s ha kell, korrekciókat tesznek.

A külügy- és pénzügyminiszterek ünnepélyesen aláírják a Maastrichti Szerződést

Képek forrása: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7095143/Sir-John-Major-convinced-Thatcher-not-compensation-tainted-blood.html>; Wikipedia, <https://mult-kor.hu/26-eves-az-europai-unio-20180207>

Érdekesség: A TREVI csoport 1975-ben holland kezdeményezésre jött létre a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem és más súlyos bűncselekmények ellen. Ekkor határozták el, hogy létrehozzák a Közösség bel- és igazságügyi együttműködésének első szervezett formáját, amelyben a tagállamok együttműködhetnek, s kicserélhetik tapasztalataikat. A csoport a TREVI elnevezést kapta az angol Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International szavak rövidítéséből. A csoport céljaiként fogalmazódtak meg: információ- és tapasztalatcsere, módszerek és nyomozati technikák cseréje.

Feladat 2: Milyen körülmények között hozták létre a NYEU-t és mi volt az eredeti feladata? A kormányok nevében kik írták alá a Maastrichti Szerződést?

3. A Maastrichti Szerződés ratifikálásának nehézségei

A szerződés ratifikálása (becikkelyezése, törvényerőre emelése) megmutatta, hogy az aláírással a tagállamokban nem szűntek meg a dokumentummal szembeni, már az előkészítés szakaszában is jelentkező bizonytalanságok. Az uniós polgárság bevezetése miatt **több helyen is módosítani kellett az alkotmányt**. Másutt, például Írországban, a kormányok előre jelezték, hogy a szerződés fontosságára való tekintettel (húsbavágó módon korlátozta a szuverenitást) népszavazással fogják a ratifikációt elvégezni. A német jegybank 1992 elején hangot adott a monetáris unióval szembeni kétségeinek, a közvélemény pedig nem akart lemondani az erős és népszerű márkáról.

A válság akkor keletkezett, amikor **1992 júniusában** az eleve szkeptikus **Dániában a referendum** a többi tagállamban hatalmas megdöbbenést kiváltva 50,7%-kal **elutasította a Maastrichti Szerződést**. Hiába kapott többséget Görögországban vagy Írországban, a nagy kérdés a francia népszavazás kimenetele volt, amelyet a dániai eredmények után írtak ki. Szeptemberben **a francia választók 51%-a végül igennel voksolt**, ezután az ősszel többen is ratifikálták a szerződést.

Dánia problémáját azonban meg kellett oldani. Koppenhága kérésére úgy döntöttek, **speciális mentességet adnak a dánoknak** azon közösségi politikák alkalmazása alól, amelyeknek a skandináv államokban alacsony az elfogadottságuk. Az ET

Ezen a karikatúrán a francia elnök és a német kancellár próbálja egyben tartani Maastricht dűledező épületét, míg a dán és a brit kormányfők gúnyosan mosolyognak

1992. decemberi edinburghi ülésén engedélyezték Dániának, hogy ne vezesse be a közös valutát, az **eurót**, s ne vegyen részt a közös biztonságpolitikában. A lehetőséget kihasználva később ugyanezt a jogot Nagy-Britannia is kiharcolta magának. A dánok láthatólag értékelték az engedményeket, hiszen **az 1993 májusában megismételt népszavazás már 56,7%-ban ratifikálta a megállapodást**. De

még ezek után is [John Major](#) brit miniszterelnöknek bizalmi szavazást kellett kérnie az alsóházban a ratifikáció kapcsán, Németországban pedig az alkotmánybíróságnak kellett kimondania, hogy a megállapodás nem ellentétes a német alaptörvénnyel. Miután minden akadály elhárult, 1993. november 1-jén a Maastrichti Szerződés hatályba lépett.

Kép forrása:

https://www.cvce.eu/obj/cartoon_by_tomei_on_the_difficult_ratification_of_the_maastricht_treaty_26_september_1992-en-5334b6f3-ed2-49f4-bd49-5414f512a739.html; Wikipedia

Érdekesség: Az integráció történetében először fordult elő, hogy a Maastrichti Szerződés ratifikációja során a németek „akadékoskodtak” és a nemzeti szuverenitás védelmezőiként léptek föl. Először mondták ki azt, hogy a nemzeti szuverenitás közösségre való átruházásában számukra is vannak határok. Az alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy a nemzeti szuverenitás csak feltételelesen ruházható át.

A német alkotmánybíróság épülete Karlsruhéban

Feladat 3: Keressen utána az ún. Brunner-ügynek vagy Brunner-döntésnek! Segíthet ez az angol nyelvű [tanulmány](#).

4. Újabb bővítési hullám

A Maastrichti Szerződés előkészítése, aláírása és ratifikálása elvonta a figyelmet a bővítési folyamatról, noha az egy pillanatra sem állt le a mediterrán országok csatlakozását követően. Marokkó 1984-ben jelentkezett, majd egy esztendővel Spanyolország és Portugália belépése után Törökország is benyújtotta a csatlakozási kérelmét, s hamarosan így tett Ausztria (1989), valamint Málta és Ciprus (1990). Az 1990-es évek elején az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) északi tagjai is jelezték igényüket.

Az EK Marokkó szándékát 1987 őszén avval utasította el, hogy földrajzilag nem európai ország, Törökországot pedig egyelőre azzal az indokkal, hogy politikailag nem alkalmas a tagságra. 1992-ben viszont újra napirendre vették a kérdést, mert Törökország stratégiai helyzete ezt indokoltta. Mivel az EK és a török állam közötti gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok töretlenül fejlődtek, 1996-ban vámuniót létesítettek a felek, amit sokan a teljes tagság „előszobája-

ként" értékelték. Ebből azonban mind a mai napig nem lett semmi. Habár a 2000-es években történt újabb előrelépés, **Törökország tagjelölti státuszt kapott** és a csatlakozási tárgyalások is megkezdődtek, de hamar elakadtak, politikai okokból (kisebbségekkel való bánásmód, **Észak-Ciprus megszállása** stb.) pedig azóta is „jégelve” vannak. A **török tagság** rendkívül összetett, problémás kérdés.

A svéd delegáció aláírja a csatlakozási szerződést az ET 1994. június 24-i korfui ülésén

Ciprus felvételét az 1990-es években egy ideig a sziget kettéosztottsága akadályozta, jóllehet történtek erőfeszítések a probléma rendezésére. Mivel ezek kudarcba fulladtak, Ciprus belépése a 2000-es évekre tolódott. Ugyanez történt Máltával is, mely maga fagyasztotta be a belépési kérelmét, majd újította meg azt az 1990-es évek második felében.

Jóval sikeresebb és gördülékenyebb volt az EFTA tagjaival való egyezkedés. Az első lépést az

jelentette, hogy a felek az egységes belső piac kialakításáról kezdtek tárgyalni, ami 1992 májusában a **portói szerződés** aláírásához vezetett. A megállapodás értelmében a **„négy szabadság elvét”** kiterjesztették az EFTA-ra is, s ezzel 1994. január 1-jén létrejött az **Európai Gazdasági Térség**, amely akkor a világkereskedelem 40%-át bonyolította.

Ezen sikerek után, 1993-ban kezdődtek meg a **csatlakozási tárgyalások Ausztriával, Finnországgal, Svédországgal és Norvégiával**. A tagjelöltek főleg a mezőgazdaság és a halászat terén kaptak komoly engedményeket. Mindenütt népszavazásra bocsátották a csatlakozási szerződéseket és az osztrákok, a svédek és a finnek nagy többséggel meg is szavazták a belépést. Egyedül a norvégok, immár másodszor, utasították el az EU-t 52%-os többséggel.

Az EU 1995. január 1-jén 15 tagúvá bővült. A közösség innentől 370 millió lakost számlált, gazdasági ereje tovább nőtt. Olyan országok lettek tagok, amelyek korábban szigorúan ra-

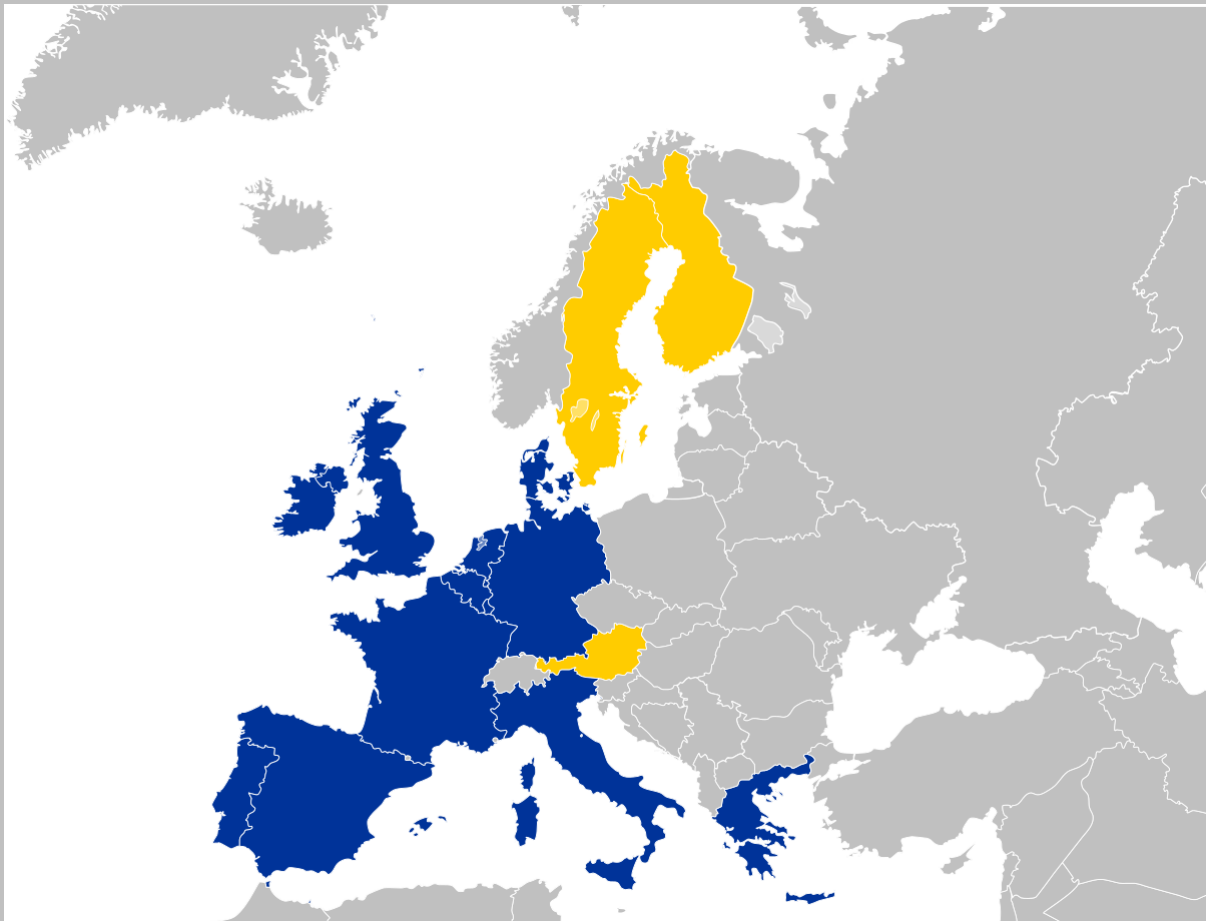
Érme a finn belépés tiszteletére

gaszkodtak a semlegességükhöz. Az Európai Unió megalakulása és az újabb bővítés az integrációs folyamat dinamizmusát mutatta, de a megoldásra váró problémák is sokasodtak: a keleti bővítés és a közösség jövője az 1990-es évek közepétől uralta a politikai diskurzust.

Képek forrása:

https://www.cvce.eu/en/obj/harold_macmillan_and_john_f_kennedy_in_nassau_19_december_1962-en-9547ccf9-4ff3-472c-817d-e7ca1f0ddb03.html; Wikipedia; <https://coin-brothers.com/catalog/coin5797>; <https://epthinktank.eu/2015/11/05/the-1995-enlargement-of-the-european-union-the-accession-of-finland-and-sweden/>

Feladat 4: Nézzen utána, milyen érveket sorakoztattak fel a belépés ellenzői Norvégiában 1972-ben és 1994-ben!

Negyedik bővítés: a 15 tagú Európai Unió

Érdekesség: Az EFTA tagjaként Svájc is benyújtotta kérelmét a csatlakozásra, de a folyamat már ott elakadt, hogy a portói szerződésről szóló 1992-es népszavazáson az elutasítók kerekedtek felül. Így az alpesi ország visszavonta csatlakozási kérelmét.

kozási kérelmét, és nemhogy az EU-hoz, de még az Európai Gazdasági Térséghez sem csatlakozott.

Részösszefoglalás, ismétlés: 8. lecke, 8. részösszefoglalás.wmv

Ellenőrző feladatok: 8. lecke, 8. ellenőrző feladatok.htm, A Maastrichti Szerződés előkészítése.htm, A Maastrichti Szerződés.htm

Ajánlott irodalom a téma iránt érdeklődőknek

♠ J. NAGY LÁSZLÓ: *Az európai integráció politikai története*. JATEPress, Szeged, 2005.

♥ DEREK W. URWIN: *A közös Európa. Az európai integráció 1945-től napjainkig*. Corvina, Budapest, 1999.

♣ ARATÓ KRISZTINA - KOLLER BOGLÁRKA: *Európa utazása. Integrációtörténet*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.

♦ LUX ÁGNES: A kormányközi konferenciák összehasonlító perspektívában. Az Európai Unió kormányközi konferenciáinak összehasonlító elemzése előzményei, vita-területei és következményei alapján. *Politikatudományi Szemle*, 2004. 1. sz. 97-116. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2004_1szam/2004_1_lux.pdf

♠ SOÓS EDIT: *Integráció és regionalizmus*. Bába és Társai Kiadó, Szeged, 1999.